

landen mellan material, samhälle och olika samhällsgrupper kan man både bredda sitt perspektiv på livet under olika historiska perioder och hitta ett nytt sätt att se på klädsignalerna i samhället omkring sig. Efter att ha fördjupat mig i boken känner jag, att jag kommer att kunna betrakta både gamla kyrkomålningar, medeltidsgycklares klädsel och dagens modetrender på ett nytt sätt. Det är också intressant att kunna se ett mönster i hur trender växlar över kortare och längre perioder – färger och stilar uppträder ofta som ett slags reaktioner och motreaktioner på varandra och en stil får ofta sin betydelse i förhållande till det avstånd den tar till en tidigare inriktning.

Speciellt intressant och belysande upplevde jag Jacobsons framställning av 1800-talet som en period som formade mycket av det som för oss idag är ”gamla sanningar”. Då kom de mörka kostymerna för män med auktoritet och då blev de färgstarka manskläder som tidigare varit normen avvikande. Före 1800-talet kunde en man ha prunkande sidendräkt, men sedan slog det diskreta och enhetliga igenom så starkt att det fortfarande idag är kontroversiellt om en man väljer alltför utstickande accessoarer till den närmast obligatoriska mörka kostymen. Mer dekorativa kläder blev samtidigt ett kvinnoområde när också kvinnorollen förändrades. Här kan många paralleller dras till de böcker som skrivits om 1800-talets kvinnoroll. Jag tycker Maja Jacobsons bok blir ett intressant komplement inte minst för att den lite mer betonar mansrollen, inte bara som en självklarhet i förhållande till en kvinnoroll som primärt analyseras utan som något som också tydligt var i utveckling och som i sig är värt att studera. Samtidigt, kan man i boken också skymta den roll skillnader i samhällsklass spelade under 1800-talet, även om det perspektivet här är mindre markant än för de tidigare århundradena.

Färgen gör människan är en bok om färg och om klädernas färg. Ändå ter den sig för mig nästan ännu mer som en bok om hur de olika klädda människor vi möter omkring oss eller kan studera i historiskt källmaterial kommunicerar med oss. Både medvetet och omedvetet.

Maja Jacobsons bok erbjuder på ett fint sätt läsaren möjlighet att begrunda kläder och färger ur många delvis parallella perspektiv och angriper på ett bra sätt ett vidsträckt och krävande ämne. Om boken kanske inte helt lyckas besvara den ställda frågan om hur man bedömt och värderat klädfärger i olika tider och hur detta avspeglat samhälle och tidsanda, så lyckas den åtminstone med att få mig som läsare att ta med mig frågan som ett analysredskap och ett nytt sätt att se på

fenomenen. Allt mode och alla klädfärger, visar studien, kan ses som viktiga uttryck för sitt samhälle och sin tid och genom att analysera förändringar i klädbruket kan man också lära sig mer om rörelser och utveckling i samhället i allmänhet.

Maria Ekqvist, Åbo

Ulrika Torell, Roger Qvarsell & Jenny Lee:
Burkar, påsar och paket. Förpackningarnas historia i vardagens konsumtionskulturer.
Nordiska museets förlag, Stockholm 2010.
272 s., ill. ISBN 978-91-7108-539-9.

Den snygga, välproducerade och innehållsrika boken *Burkar, påsar och paket. Förpackningarnas historia i vardagens konsumtionskulturer* presenterar många intressanta studier av förpackningar och konsumtion. Nyckelkällorna i boken är livsmedelsförpackningar och reklam för livsmedel och boken är ett resultat av ett samarbete mellan Tema Kultur vid Linköpings universitet och Nordiska museet i Stockholm. Boken handlar om hur förpackningar ger konsumtionen av varor mening och betydelse. Författarna nämner ett komplext system av konsumtionskulturer där inköp av livsmedel är en del. Fokus ligger på urbana kulturer med ett inslag av stads- och arkitekturhistoria. Man vill berätta hur ”vårt” kommersiella stadslandskap växt fram. I boken möter läsaren konsumtionssamhällets visuella inramning. Författarna skriver att rumsliga perspektiv är centrala i ett försök att teckna förpackningarnas historia. I boken presenteras studier av olika förpackningar med kakmixar och sillkonserver, och studierna presenterar också något om de sammanhang i vilka de förpackade livsmedlen fått sina betydelser.

En central ambition i boken, vid sidan om den mer traditionella historieskrivningen, är att beskriva vad livsmedelsförpackningarna, utöver sin funktion att emballera och sälja varan, berättar om det goda och rätta livet.

Författarna vill i studien av livsmedelsförpackningar som en del i en framväxande konsumtionskultur analysera allmänna värdetänkningar, människors begär och önsknings, deras livsideal och ambitioner. Det handlar om hur livsmedelsförpackningar och konsumtionskulturer påverkar sociala identiteter och självbilder, hur de markerar social status och ger uttryck åt ideologiska ställningstaganden. Författarna i redaktionen hänvisar till Ulf Hannerz resonemang om varor som identitets-

och livsstilsmarkörer. Den övergripande ambitionen med en mer sociokulturell ansats är att beskriva idéer, föreställningar och värden kopplade till livsmedelsförpackningar och konsumtion. Man vill också beskriva gestaltningar av vad, hur, vem och varför konsumtion av livsmedel är viktig i ett försök att förstå modern svensk efterkrigstid. Ytterligare en ambition med boken är att beskriva konstruktioner av efterfrågan, gestaltningar och manifesteringar av behov, begär och önskningar som konsumtionen skall tillfredsställa.

Redaktörerna skriver att "new cultural history" är en viktig forskningstradition som man vill knyta an till genom att studera livsmedelsförpackningarna som en del av det framväxande konsumtionssamhällets materiella kultur och därmed beskriva allmänna värdeförändringar och människors begär, önskningar, livsideal och drömmar om ett gott liv. Centrala begrepp i antologin är mat, livsmedel, konsumenter, konsumtion, konsumtionskultur, urban kultur samt de kommunikationsteoretiska begreppen mediering och medialisering. Ambitionen är alltså att göra sociokulturella analyser som en utveckling av de mer traditionella kronologiska beskrivningarna av historiska skeenden som exempelvis automatiseringen av livsmedelshandlingen och framväxten av snabbköpen utgör. I frågan mellan beskrivningar av historiska skeenden och analyser av vad dessa får för sociokulturell betydelse faller boken ibland lite baktungt mot en mer traditionell historieskrivning.

Det inledande kapitlet saknar en beskrivning av metod och hur de sociokulturella analyserna av materialen är genomförd. Det ger boken en låg grad av analytisk transparens. Istället består avsnittet "Att studera förpackningar" av en detaljerad beskrivning av tillgången på livsmedelsförpackningar och det faktum att Nordiska museet i sina samlingar har 2 500 föremål kategoriserade som förpackningar. När det gäller tidigare forskning redovisas något från sex böcker men det saknas artiklar från vetenskapligt granskade tidskrifter. Man försöker legitimera bristerna i redovisning av tidigare forskning genom att hävda att studier av förpackningshistoria inte är ett stort område, vilket kan vara riktigt om de betraktas som genomförda i en traditionell historisk disciplin, men fel om de placeras i den tvärvetenskapliga forskningsgenren "Social and Cultural Studies in Science, Technology and Medicine". Exempelvis har KTH ett eget bibliotek med litteratur inom "history of technology" som det skulle vara fruktbart att placera bokens teoretiska ansats i. Viktigt att påpeka är att bristerna i beskrivningen av analytiska tillvägagångssätt inte

påverkar det generella intrycket av boken som vetenskapligt gedigen och väl genomarbetad.

Bokens inledande kapitel följer en mycket traditionell idéhistorisk tradition och i det har redaktörerna Ulrika Torell, Roger Qvarsell och Jenny Lee ambitionen att ge en bakgrund till de mer specifika studierna i de kommande kapitlen genom att beskriva livsmedelshandelns utveckling i Sverige från försäljning över disk i början av 1900-talet till utvecklingen av snabbköpet efter andra världskriget. Boken börjar i resonemang om genomgripande förändringar i produktionen och distributionen av livsmedel under 100 år. Den börjar också i den nya butikskultur som utvecklas och som ger ett nytt visuellt konsumtionsrum med självbetjäning. Man konstaterar att symboler och tryckta budskap på förpackningar som börjar omsluta livsmedlen rymmer budskap som organiserar konsumentens inköpspraktiker. Det inledande kapitlet är mycket välskrivet och genomarbetat samtidigt som det bär präg av en sorts historiesjuka. Sjukan handlar om att språkstilen i kapitlet ligger nära ordval och anslag som kännetecknar det historiska material som analyseras. Det resulterar i att språket i några av de mer resonerande och analytiska delarna kan uppfattas som ålderdomligt av en samtida läsare. Exempel på den typen av ordval och formuleringar är "publika", "att begära fram", "en given komponent", "omdana", "dock", "försöket bar sig inte" och "påtalades". Med användningen av äldre uttryck och formuleringar i de analytiska delarna kan en modern läsare lätt gå vilse i texten och bli oklar över om han å ena sidan läser citat och rå empiri eller å andra sidan läser analyserad samtida författartext.

I bokens andra kapitel beskriver Ulrika Torell och Jenny Lee utvecklingen från betjäning över disk i början av 1900-talet till snabbköpets etablering efter andra världskriget. Sedan följer tre individuella kapitel skrivna av var och en av redaktörerna. I "Kaffet. Butikens älskade problembarn" ger Lee en beskrivning av den historiska utvecklingen av paketering av kaffe. I "Svenskt välstånd i standardförpackning. Lanseringen av socker för masskonsumtion" gör Torell en sociokulturell analys av hur sockret skulle säljas in i var mans mun.

I "Konservburken och den moderne konsumenten" ger Roger Qvarsell en kronologisk skildring av konservburkens historia. Det sjätte kapitlet behandlar "Butikens ansikte" och handlar om skyltningen som visuell kultur. Efter det görs en temporal tripp till modern tid med Louise Nilssons analys av ett avsnitt av tv-serien *Sex and the City*, som handlar om hur serier formas för att

rymma reklam för olika produkter.

I Maria Arvidssons ”Rätt packad. Visuella & verbala strategier för att vinna Fru Konsumentens tillit” är vi tillbaka i Sverige efter andra världskriget. I kapitlet behandlar Arvidsson visuella och verbala strategier kopplade till produktionen av livsmedelsförpackningar som användes för att vinna konsumentens tillit. Fru Konsument klappar förtjust, klapp-klapp!, med händerna och utropar namma-namma! när kakmixen blir till kaka.

I det nionde och tionde kapitlet görs ytterligare en temporal tripp till samtiden. I ”Coco Pops, Kalaspuffar och leksaker. En visuell analys av barn tilltalet på flingpaketerna” gör Anna Sparrman en analys av hur flingpaketens layout, innehåll och anslag talar till barnen. I bokens sista kapitel, ”Matens märkesvaror. Rättvisemärkta förpackningar – medier för politisk konsumtion”, genomför Anita Andersson en sociokulturell analys av hur ideologiska aspekter spelar in i konsumtionen av livsmedel.

Utöver bokens kapitel rymmer den sju mellanspel som består av korta författarlösa texter om skafferiet, distribution, kyl & frys, gatans kommersiella rum, snabbköpet, blåvitt och High tech & retro. De kortare texterna förvirrar läsningen och bokens disposition skulle ha tjänat på en exkludering av dem. Vidare skulle bokens disposition ha tjänat på att dela in kapitlen i två tidsepoker, en som rymmer avsnitten om modern tid och en om de från början av 1900-talet fram till 1960-talet.

Den närläsning av empirin som författarna gjort i *Burkar, påsar och paket* skulle lätt ha kunnat skjuta vid sidan om målet att genomföra sociokulturella analyser av förpackningarnas historia i vardagens konsumtionskulturer, genom att vara allt för angelägna om att läsarna skulle förstå de studerade fenomenens ”genesis”, och samtidigt få med deras mest centrala kontextuella omständigheter. Det skulle ha kunnat leda till att själva analyserna av de sociokulturella aspekterna, fenomenens symboliserande krafter, mer eller mindre uteblivit. Så är inte fallet med *Burkar, påsar och paket*, som lyckas gå den svåra balansgången mellan att beskriva förpackningarnas ursprung, deras historiska kontext och dessutom tolka vad de utöver sin funktion berättar om vidare sociala och kulturella förhållanden.

Rikard Eriksson, Ljungskile/Oslo

Ulf Stahre: *Den globala staden. Stockholms nutida stadsomvandling och sociala rörelser*. Bokförlaget Atlas, Stockholm 2007. 300 s. ISBN 978-91-85677-58-0.

Etnologen Ulf Stahre har i en serie böcker behandlat förhållandet mellan stadsomvandlingar och sociala rörelser i Stockholm. I avhandlingen *Den alternativa staden* (1999) tog han upp den protesterörelse mot stadsbyggandet som växte fram vid 1960-talets slut och 1970-talets början, och i *Den gröna staden* (2004) uppmärksammade han den stadsmiljörelse som agerade mot Dennispaketets trafikledsprojekt i Stockholm under 1990-talet. Med *Den globala staden* (2007) har turen kommit till millennieskiftets nya urbana rörelser. Stahre anger att studiens syfte är att ”studera de nutida rörelserna i Stockholm och deras struktur mot bakgrund av stadsomvandlingen och globaliseringsprocesserna i Stockholm och västvärldens storstäder”.

Till sitt upplägg består boken av en kort inledning följt av sex kapitel. I det första kapitlet ger Stahre en översikt av dels ekonomiska och kulturella globaliseringsprocesser, dels den nutida utvecklingen i världens stora städer med fokus på ”globala städer”, dvs. de noder kring vilka den ekonomiska världsordningen spinner sitt nät enligt John Friedmanns och Goetz Wolffs teorier, dels den nutida stadspolitiken. Stahres beskrivning grundar sig på en närmast rapsodisk genomgång av teorier av modernitetsuttolkare, urbana teoretiker och statsvetare som Arjun Appadurai, Zygmunt Bauman, Manuel Castells, Richard Florida, Margit Mayer, Saskia Sassen och Deyan Sudjic samt deras behandling av samtida urbana fenomen som ”urban sprawl”, ”edge cities”, gentrifiering och ”gated communities”. I sin förklaring av de globala städernas utveckling faller Stahre tillbaka på Friedmann och Wolff vilka menar att globaliseringsprocesserna leder till en social, ekonomisk och rumslig polarisering – en utveckling som de beskrivit med hjälp av metaforerna ”citadellet” och ”gettot”. Beträffande stadspolitiken har den, enligt Stahre, utvecklats i en nyliberal riktning, som en följd av globaliseringen och uppkomsten av det nya postfordistiska produktionsystemet.

I det andra kapitlet ändrar Stahre fokus från det globala till det nationella och regionala. Han sammanfattar de senaste femtio årens stadsutveckling i Stockholm, redogör för ”den nya ekonomins” uppgång och kris, pekar på marknadskrafternas ökade inverkan på staden och på den nyliberala stadspolitikens genomslag och